

**NUASHONRÚ AR AN STAIÉAR CUIMSITHEACH TEANGEOLAÍOCH
AR ÚSÁID NA GAEILGE SA GHAELTACHT 2006–2011:
MOLTAÍ AGUS BEARTAIS FHÉIDEARTHA**

2015

Conchúr Ó Giollagáin

© An tÚdar.

Ó Giollagáin, Conchúr

Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht

2006–2011: Moltaí agus Beartais Fhéideartha

Ó Giollagáin (2015).

Arna réiteach don fhoilsiú ag an údar

Foilsitheoir: Soillse, An t-Eilean Sgitheanach, Alba

Réamhrá agus Comhthéacs

Is éard atá sa pháipéar seo sraith beartas féideartha a mhol údair na tuarascála taighde i dtátal an *Nuashonraithe ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: 2006–2011*. Choimisiúnaigh Údarás na Gaelachta an tuarascáil nuashonraithe seo sa bhliain 2013. Chuir na húdair dréachtaí éagsúla den tuarascáil seo ar fáil don Údarás sa bhliain 2014 ar lorg dul i gcomhairle le Coiste Pleanála Teanga an Údaráis. D’fhéach na húdair le leasuithe a mhol an Coiste úd a thabhairt san áireamh de réir mar a bhíothas ag obair ar thuarascáil chríochnaitheach a chur ar fáil do mhaoinitheoir an taighde. Ag staid ar leith le linn an phróisis chomhairliúcháin seo leis an Údarás, thug an maoinitheoir le fios nach raibh siad sásta go gcuirfí an fhochaibidil inar sonraíodh na beartais fhéideartha i gcló in éindí leis an gcuid eile den tuarascáil agus tugadh le fios go gcuirfeadh an tÚdarás an chuid eile den taighde i gcló i bhfoirm tuarascála oifigiúla. Níorbh fhéidir teacht ar shocrú sásúil i dtaobh mholadh seo an Údaráis in ainneoin gach iarracht na n-údar. Chinn údair na tuarascála go gcuirfí an fhochaibidil seo i gcló go neamhspleách ar an maoinitheoir sa chaoi is go mbeadh an deis ag an bpobal moltaí na n-údar a léamh agus go dtuigfeadh an pobal comhthéacs iomlán an taighde. Léiríonn an fhianaise atá ag teacht chun solais sa taighde nuashonraithe seo go bhfuil géarchéim na Gaeltachta ag dul in ainseal. Bhraith muid, i bhfianaise thorthaí na hanailíse, go raibh dualgas orainn moltaí dá réir a dhéanamh i leith na géarchéime follasaí seo. Is é barúil na n-údar go bhfuil cur chuige i bhfad níos forásaí agus níos uailmhianaí ag teastáil le dul i ngleic ar bhealach éifeachtach lena bhfuil ag titim amach sa Ghaeltacht faoi láthair ná mar atá á shamhlú le forálacha Gaeltachta na *Straitéise 20–Bliain don Ghaeilge 2010–2030* agus *Acht na Gaeltachta 2012*. Is dócha go n-inseoidh an aimsir an é impleachtaí criticiúla na fochaibidle seo do chur i bhfeidhm agus do mhianaidhm na *Straitéise* agus *Achta* is cúis le doichead an Údaráis roimh na beartais atá á moladh anseo. Scríobhadh agus cuireadh an fhochaibidil seo faoi bhráid Údarás na Gaeltachta sular foilsíodh moltaí ábhartha na Roinne Oideachais agus Scileanna (2015a, b, c, d) maidir leis na leasuithe ar pholasaí oideachais na Roinne sa Ghaeltacht agus ar bheachtú aidhmeanna na scolaíochta Gaeilge sna ceantair úd ina bhfuil an Ghaeilge á labhairt mar ghnás pobail. Ní mór a thabhairt san áireamh, áfach, gur go gcuimsíonn an phleanáil oideachais gné amháin de phróiseas níos leithne pleanála teanga a theastaíonn ó phobal mionteanga atá i ngleic le brúnna sóisialta an aistrithe teanga.

Tá na húdair buíoch d'Údarás na Gaeltachta as an gcoimisiún taighde a bhronnadh orthu agus as an deis a thabhairt dóibh chun bonn anailíse an *Staidéir Chuimsithigh Theangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht* a nuashonrú de réir fhianaise staitistiúil 2006–2011.¹

¹ Fágfar an córas uimhrithe ar an bhfochaibidil seo de réir mar a bhí sé sa dréacht is deireanaí a cuireadh faoi bhráid an Údaráis.

4.2 Beartais fhéideartha sa chomhthéacs reatha

Músclaíonn na torthaí dúshlánacha seo ceisteanna i dtaobh leasuithe a chur i bhfeidhm sa phobal teanga d'fhonn impleachtaí diúltacha na fianaise a mhaolú. Cé na beartais chun feabhais is féidir a thionscnamh ag an tráth seo i leith na ndeacrachtaí seo? Moladh beartais i gcáipéisí éagsúla stáit agus taighde (mar shampla, Rialtas na hÉireann 2002; Ó Flatharta 2007; SCT 2007b; Fiontar 2009) a d'fhéadfadh a bheith fóinteach don Ghaeltacht. Mar sin féin, is fiú iniúchadh a dhéanamh fós ar an mbunús atá leis an *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge* agus le *hAcht na Gaeltachta 2012*, féachaint cé mhéad den chur chuige reatha seo atá fréamhaithe i dtuiscintí an taighde agus cé mhéad de bheartais na *Straitéise* agus an *Achta* atá dírithe ar mholtaí a d'eascair as an taighde. B'fhiú aird ar leith a thabhairt ar an gcaoi a bhfuil an cur chuige reatha ag tabhairt aghaidh ar cheisteanna lárnacha a bhaineann le croírimsí an teaghlaigh, na comharsanachta agus na scolaíochta (féach Fishman 1989 agus 1991; Ó Curnáin 2009; SCT 2007b; ICD 2014). Cén chaoi a bhfuil feidhmiú an chuir chuige reatha atá ag an Stát éagsúil le ré na bpolasaithe roimhe seo inar tháinig na trioblóidí reatha sochtheangeolaíochta chun solais (féach Ó Giollagáin 2014a agus 2014b)? Is inmholta go léireodh an Státchóras don phobal cén donacht atáthar ag iarraidh a leigheas maidir leis an bpolasaí nua atá in ainm is a bheith á fheidhmiú sa Ghaeltacht. Is inmholta freisin, i bhfianaise an taighde phroifisiúnta ar fad, nach séanfaí méid na géarchéime atá ann.

Ní mór a thabhairt san áireamh freisin go bhfuil ocht mbliana curtha dinn agann ó cuireadh an SCT i gcló sa bhliain 2007 inar léiríodh fianaise shoiléir ar dheireadh ré na Gaeltachta laistigh de thréimhse ama 15 – 20 bliain. Ceadaíonn imeacht na haimsire seo ó 2007 i leith ceisteanna ábhartha i dtaobh fhiúntas agus fheiliúnacht an chuir chuige a chleacht an Státchóras ó shin. In ainneoin achtú *Acht na Gaeltachta* agus fhoilsiú na *Straitéise 20 Bliain don Ghaeilge*, tá na pobail Ghaeilge sa Ghaeltacht fós ag fanacht ar shraith chomhordnaithe tionscnamh agus beartas a imreoidh tionchar dearfach ar na réimsí saoil a thacaíonn le hinmharthanacht an phobail mhionteanga, mar shampla, cúnamh sprioctha do na teaghlaigh Ghaeilge sa Ghaeltacht, struchtúr socheacnamaíochta a roinnfeadh cúitimh shóisialta don phobal Gaelach agus cur chuige oideachais atá dírithe ar riachtanais na gcainteoirí dúchais i gcomhthéacs an mhionteangachais dhealaithigh, i measc na dtacaíochtaí is tábhachtaí.

I bhfianaise a ghearrthréimhsí is atá saolré na Gaeilge sa Ghaeltacht faoi réir cúinsí reatha, is aisteach an mhaise don Státchóras modh oibre chomh fadálach agus malltriallach a bheith acu ina thaobh, féach Ó Giollagáin (2014a: 30–1):

‘One of the most salient traits of language policy reform in relation to the Gaeltacht has been the snail-like pace of its evolution. The second Gaeltacht Commission of 2002 can be convincingly portrayed as an official reaction to the morbid predictions of Hindley’s (1990) *Death of the Irish Language*. Another ten-year period was to elapse while the relevant institutions of state agreed on an amended legislative structure in the guise of the *Gaeltacht Act 2012*, following the *20-Year Strategy for the Irish Language 2010–2030*.’

Maíonn Ó Giollagáin (2014a agus 2014b) gur díréir idir impleachtaí an taighde chomhaimseartha agus aidhmeanna neamhábharta an chuir chuige oifigiúil is cionsiocair leis an easpa dul chun cinn, i measc deacrachtaí eile:

‘The Irish State’s policy response to the documented portrayal of linguistic crisis in Ireland has five identifiable features:

- 1) the conflation of L1 and L2 contexts in the Strategy and the Act;
- 2) the L2 discursive colonization of L1 concerns;
- 3) an emphasis on the L2 educational sphere (Fiontar, 2009);
- 4) a naïve portrayal of the minority bilingual condition
 - a. minority language acquisition is more complex and challenging than majority language acquisition,
 - b. and uni-directional in its social dynamic, i.e., favoring English;
- 5) a sectoral rather than sociological and linguistic response to identified difficulties.

Despite the *Strategy* placing its eggs in a sectoral basket, the state sector charged with language policy and provision has succumbed to an induced inertia brought on by a combination of the calculated anaemia of the *Strategy*, the paralysis of the operational apparatus and of the *Strategy*’s state-backed working committees’ (Ó Giollagáin 2014b: 114).

‘It seems that the *Act* overestimates the capacity of local Gaeltacht communities to influence societal trends through local plans, while at the same time ignoring the potential of significant realms of state to exacerbate existing trends towards linguistic assimilation’ (Ó Giollagáin 2014b: 111).

Tá gnéithe suntasacha don ‘inegalitarian bilingualism’ a d’aithin Hagège (2009: 79–80, 86–90) i gcás mionlaigh eile teanga nach bhfaigheann aird san *Acht* ná sa *Straitéis*.

Bronnann struchtúr na gCoistí Idir-rannacha agus na nGrúpaí Oibre Stáit a ceapadh chun ról monatóireachta a ghlacadh i leith na *Straitéise* cumhacht ar ranna Stáit ar an bpolasaí Gaeltachta, ach ní shonraítear sna forálacha nua oifigiúla cé na freagrachtaí Gaeltachta atá ar na ranna seo, cé is moite den Roinn Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta. Ciallaíonn seo go bhfuil tuilleadh smachta ag seachgrúpa Stáit ar ghnóthaí Gaeltachta go praiticiúil agus go bhfuil laghdú tagtha ar an gcumhacht atá ag na forais Stáit a bhí i ngleic leis na hidirghabhálacha Gaeltachta go nuige seo. B’inmholta sonrú cinnte a dhéanamh ar na dualgais agus ar na freagrachtaí atá le leagan ar na Ranna Stáit i leith ghéarchéim na

Gaeltachta sna réimsí feidhmíochta atá faoina gcúram. In éagmais an tsoiléirithe seo, ba dheacair a léiriú cén fheidhm phraiticiúil ábhartha a bhaineann leis an gcur chuige idir-rannach seo.

Is léir freisin go bhfuil an dearcadh forleathan ann go bhfuil am luachmhar á mheilt agus deiseanna á scaoileadh tharainn ag baint d'iontaoibh an phobail in inchreidteacht aidhmeanna Gaeltachta agus Gaeilge Stát na hÉireann ag an bpointe seo (féach an plé in Mac Donnacha 2013 agus 2014). Ní léir toradh an phlé sna Coistí Idir-rannacha seo ach amháin i gcás fhógairt na Limistéar Pleanála Teanga sa bhliain 2014:

<http://www.ahg.gov.ie/ie/Straiteis20BliaindonGhaeilge2010-2030/AnProiseasPleanalaTeanga/Liostaden26LimisteirPleanalaTeangaagusmapai/#d.ie.18113>, ceadaithe 10 Márta 2015). I bhfianaise na hairde maorlathaí atá á caitheamh le dáileadh tíreolaíochta na mbeartas Gaeltachta, b'fhiú an plé a rinne Crystal (2000: 154–155), Valiquette (1998) agus Yamamoto (1998) a cheadú sa díospóireacht reatha maidir le tábhacht ról an phobail i mbeartais in aghaidh na leochaileachta mionteangacha agus in aghaidh na mbrúnna atá ag bagairt ar inmharthanacht a bpobal. Meabhraíonn na húdair seo ó pheirspictíochtaí éagsúla anailíse ar na fórsaí soch-chultúrtha atá ag creimeadh bhonn sóisialta na mionteangacha gurb iad iarrachtaí an ghrúpa teanga is cinniúnaí i leith na mbeartas tarrthála: 'Languages need communities in order to live. So, only a community can save an endangered language' (Crystal 2000: 154). Mura gcothóidh straitéis chomhaimseartha na Gaeltachta an grúpa sóisialta a bhfuil an acmhainn acu a dteanga a tharrtháil, luífeadh sé le réasún nach mbeadh leisce ar an bpobal ceisteanna loma a cheadú i dtaobh fhiúntas na Straitéise atá dírithe orthu.

Má tá an Státchóras ag iarraidh beartais mhisniúla a thionscnamh ag an tráth seo, agus fianaise úr á nochtadh faoi laigeacht shóisialta na Gaeltachta sa tuarascáil seo, beidh ar an Státchóras iarracht ar leith a dhéanamh chun an dáiríreach agus an dáimh atá acu i leith polasaí Gaeilge sa Ghaeltacht a chothú. Ní fios cén dris chosáin a leagadh roimh dhul chun cinn níos tapúla sa réimse Stáit seo a luaitear tábhacht oifigiúil leis. Chothófaí bonn ní b'fholláine do chur chuige ní b'fhorásaí dá bhféadfaí bunúdair na mbacanna seo a aithint d'fhonn an bóthar romhainn a dhéanamh ní ba shoiléire. An ceann acu seo a leanas nó cnuasach de na cúinsí seo a leanas atá ag cur bac ar ghníomhú ciallmhar dearfach sa réimse Stáit seo?

- Easpa tuisceana i measc an aosa pholaitiúil ar a phráinní is atá an ghéarchéim sa Ghaeltacht agus ar chineál na n-idirghabhálacha sóisialta a theastaíonn
- Coimhthíos nó easpa spéise i measc an aosa chumhachta sa Státchóras i leith leasuithe polasaithe agus riaracháin i réimse réasúnta mion de chuid an Stáit, .i. dearcadh na mBéarlóirí aontangacha ar an nGhaeltacht, i ngeall ar mhífhoighid na haicme Stáit le himpleachtaí idir-rannacha i réimsí níos cumhachtaí ná réimse na Gaeltachta
- Laincísí ar cheannaireacht an Státchórais impleachtaí an taighde sochtheangeolaíochta a thuiscint agus a ionramháil i dtreo leasuithe forásacha nó fonn neamhfhoilsithe ar an gceannaireacht chéanna gan aon pholasáí i dtreo an fhoráis a cheadú
- An neamhaird ar iarrachtaí fheidhmeannaigh na bhforas Gaeltachta géarchéim na Gaeltachta a léiriú go soiléir do cheannaireacht na Státseirbhíse d'fhonn cur chuige leasaithe agus ábhartha a mholadh nó easpa éifeachta an fheidhmeannais Ghaeltachta an léiriú seo a chur ina luí go diongbháilte ar chodanna eile den Státchóras
- Col an Státchórais glacadh le himpleachtaí na hanailíse sochtheangeolaíochta ar dhúshláin réadúla na Gaeltachta agus easpa acmhainne an chórais dá bharr glacadh le moltaí atá fréamhaithe in anailís fhóinteach ar an deacracht atáthar ag iarraidh a leigheas; tá an chosúlacht ar an scéal gurb í an reitric oifigiúil neamhábhhartha i dtaobh shaol na Gaeltachta an mheicníocht chosanta atá ag an Stát a chothaíonn an scáileán ceo seo idir léiriú anailísithe na faidhbe agus cur chuige neamhábhhartha an Stáit
- Easpa cumhachta agus acmhainne na bhforas Gaeltachta chun polasaithe a thionscnamh agus a chur i bhfeidhm
- Bacanna sa phróiseas pleanála agus sa chur i ngníomh idir céimeanna taighde/cruinniú faisnéise, cumadh beartas, feidhmiú agus dul i bpáirt leis an bpobal, .i. go gcaithfear cead feidhmithe sa Ghaeltacht a fháil ó ranna cumhachta Stáit nach bhfuil mórán tuisceana acu ar chastachtaí sochtheangeolaíochta na Gaeltachta
- Easpa údaráis na bhforas Gaeltachta i leith na réimsí polasáí a thabharfadh brí ní b'fheidhmiúla do ról éifeachtach na Gaeilge sa tionscadal náisiúnta, .i. polasaithe sóisialta, cultúrtha, réigiúnacha, socheacnamaíochta agus oideachais. Cuireann an col atá ag an Státchóras le hanailís sochtheangeolaíochta ar chinniúint na Gaeltachta leis an easpa údaráis seo, rud a chothaíonn íomhá na hanróiteachta ar bheartais

Ghaeltachta i measc brainsí doicheallacha den Státsheirbhís atá níos cumhachtaí ná na forais Ghaeltachta.

Aithnítear bac eile do bheartais fhorásacha sa Ghaeltacht in anailís Uí Ghiollagáin (2014a, 2014b) ar ábharthacht fhorálacha *Acht na Gaeltachta 2012* agus na *Straitéise 20 Bliain don Ghaeilge* do chineál na ndúshlán atá á bhforleathadh sa Ghaeltacht chomhaimseartha. Áitíonn Ó Giollagáin go bhfeileann an *tAcht* agus an *Straitéis* riachtanais na ndaoine a bhfuil spéis acu sa Ghaeilge mar chultúr dara teanga a fhoghlaimítear seachas pobal dúchais atá faoi léigear ag brúnna teangeolaíochta agus sóisialta an aistrithe teanga go Béarla:

‘The current official view of language policy and management for Irish can be persuasively depicted as a neo-liberal vision for minority language planning – it is to be tolerated as a secondary identity or a cultural hobby for a small section of the national population, but the apparatus and mechanism of institutional and state power are not to be deployed in support of fostering Irish as a living social identity in either its regional (i.e., Gaeltacht) or national contexts’ (Ó Giollagáin 2014b: 102).

‘... , the *Strategy* (2010, pp.11-18) makes several recommendations, many taken from the *Fiontar Report* (2009), aimed at enhancing teacher training, school language practice and L2 curricular developments. In general, the educational recommendations are focused on the pedagogical requirements of a learned second language rather than a societally-acquired language. Neither the *Strategy* nor the *Act* focuses in a systematic manner on the educational complexities or the weaknesses of how the school system operates in Gaeltacht regions’ (Ó Giollagáin 2014b: 110).

‘The clear finding of the CLS (2007b) is that the challenge is enormous and that the crisis is potentially terminal (within a 15 – 20 year time span). The anaemic nature of the aims and of the strategic basis to the 2012 *Act* contrasts sharply with this disquieting reality. It is a vision for the Gaeltacht which could equally apply to the English-speaking communities on the far side of the Gaeltacht boundary’ (Ó Giollagáin 2014b: 108–9).

Ní shonraítear beartais chinnte san *Acht* ná sa *Straitéis* a roinnfidh tacaíocht phraiticiúil maidir leis na riachtanais shóisialta seo a leanas:

- Cúnamh sprioctha stáit do mháithreacha agus d’aithreacha Gaeltachta atá ag iarraidh a gclann a thógáil le Gaeilge i bpobail éagsúla a bhfuil creimeadh leanúnach á dhéanamh ar an ngnás sóisialta seo, féach moltaí an SCT 2007 agus ICD 2014
- Bonn dinimiciúil socheacnamaíochta a chur faoi dhlúthú comhpháirtíochta gréasáin teaghlaigh Ghaeilge, mar shampla, gréasáin shóisialta na dteaghlach Gaelach a chothú go córasach trí infheistíocht Stáit agus phríobháideach a mhealladh d’fhonn sraith de chúitimh shocheacnamaíochta a roinnt le baill na ngréasán seo

- Beartais shóisialta a chur i ngníomh a fhéachann le tacaíocht a chur ar fáil d'aos óg na Gaeltachta an sóisialú Gaelach a chleachtadh, mar shampla, imeachtaí ilréimseacha, tarraingteacha a bheadh á reáchtáil ar bhealach dinimiciúil trí mheán na Gaeilge ag Comharchumann Óige
- Bonn comhordnaithe de ghníomhaíochtaí óige trí mheán na Gaeilge a sholáthar
- Bonn comhordnaithe de shiamsaíochtaí Gaeilge a sholáthar sa Ghaeltacht
- Straitéis oideachais a chur i bhfeidhm a fheileann riachtanais na gcainteoirí dúchais Gaeilge
- Cleachtais oideachais a bhunú agus a fheidhmiú i scoileanna Gaeltachta a dhíríonn ar fhorás pearsanta na nGael ina ndúchas agus ar chainteoirí cumasacha Gaeilge a chothú, agus ar chainteoirí Gaeilge a chumasú go hacadúil i dtaobh na riachtanas Béarla atá acu
- Fóram nó tionólú pobail a cheadú a thugann deis do na Gaeil plé agus monatóireacht a dhéanamh ar dhul chun cinn a gcuid beartas in aghaidh dhíshóisialú na Gaeilge sa Ghaeltacht
- Meicníochtaí oifigiúla riaracháin a bhfuil na hacmhainní agus an téagar iontu tosaíocht a thabhairt d'iarrachtaí stáit dul i ngleic le géarchéim na Gaeltachta
- Cúnamh leanúnach taighde agus tacaíocht anailíse ar fhóinteacht na mbeartas ar son na Gaeilge sa Ghaeltacht a bheith ar fáil don phobal sna hiarrachtaí dúshlánacha seo.

Ba dheacair ag mionlach teanga ar bith teacht slán ó fhórsaí an dátheangachais dhealaithe i dtreo theacht i dtreis shóisialta na mórtheanga Béarla in éagmais na dtacaíochtaí seo. Mura gceadóidh agus mura gcumasóidh an *tAcht* agus an *Straitéis* na beartais riachtanacha seo, ba réasúnta an mhaise don phobal fiafrú cé hiad agus cén chaoi a dtionscnófar iad?

Maíonn Ó Giollagáin, i bhfianaise a chuid anailíse ar laigeachtaí na bhforálacha Gaeltachta san *Acht* agus sa *Straitéis* gur polasaí teanga iar-Ghaeltachta atá ag Stát na hÉireann ag an bpointe seo:

‘The emphasis on institutional, primarily educational, provision in the *Strategy*, combined with the voluntary aspect of the Gaeltacht community language plans set out in the *Gaeltacht Act 2012* would suggest that language policy in Ireland has moved into a new phase: a post-Gaeltacht phase. The amended *Gaeltacht Act 2012*, not being delimited to Gaeltacht districts (administrative or linguistic), is actually a language act rather than an act for the propagation of a linguistic minority attempting

to foster an endangered vernacular. The amended *Act* is in a sense both, therefore, a post-geographic and a post-vernacular legislative instrument, ...’ (Ó Giollagáin 2014: 112–3).

Sa chomhthéacs seo, fiafraíonn sé:

‘What future beckons, given the ongoing erosion of the sociocultural functionality of Irish in the context of national ideological and institutional withdrawal from language commitments? The new dispensation will mostly likely only countenance State-backed language ventures in the following realms:

- L2 pedagogical effort in limited sectors of the educational system;
- continued, but circumscribed, support for those in academic institutions with philological prowess in Irish in order to facilitate historical and textual analysis of the literary heritage; and
- continued support for those with aesthetic sensibilities and the communicative nous to mediate the eroded culture to English-speaking Irishness, including support for highly bilingualized telecommunicative outputs depicting the linguistic heritage.

These three discrete endeavours do not a civilization make, however. They represent the institutional and cultural requirements of school teachers, language academics and Arts’ Council bursary recipients – all valuable contributors and endeavors in their own right, of course – but not a basis for a sustainable language culture. Language policy in Ireland is clearly moving in the direction of a heritage model, ...’ (Ó Giollagáin 2014b: 118–9).

I bhfianaise na doiléire feidhmithe mar sin, déantar iniúchadh ar chuir chuige fhéideartha is féidir a bheartú faoi réir cúinsí reatha agus an Béarla ceannasach i réim, nó ag drannadh i dtreo an cheannais anois, sna pobail Ghaeltachta ar fad nach mór.

4.2.1 Beartas Féideartha 1

Beartas Féideartha 1: Gan aon cheo nua a bheartú.

Toradh: Ní bheidh an Ghaeilge á labhairt mar theanga phobail in aon áit sa Ghaeltacht faoi cheann 10 mbliana cé is moite de ghréasáin neamh-inmharthana mhionlaigh i gceantracha Chatagóir A agus i gcorráit eile i gCatagóir B.

4.2.2 Beartas Féideartha 2

Beartas Féideartha 2: Na forálacha Gaeltachta a bhaineann leis an *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge* 2010 agus *Acht na Gaeltachta* 2012 a chur i bhfeidhm.

Toradh: Ach an oiread le Toradh 1, ní bheidh an Ghaeilge á labhairt mar theanga phobail in aon áit sa Ghaeltacht faoi cheann 10 mbliana cé is moite de ghréasáin neamh-inmharthana mhionlaigh i gceantracha de chuid Chatagóir A agus i gcorráit eile i gCatagóir B.

4.2.3 Beartas Féideartha 3

Beartas Féideartha 3: Moltaí an SCT a chur i bhfeidhm.

Buntáiste le Beartas Féideartha 3: Gréasáin Ghaeilge, de théagair éagsúla, a theacht chun cinn i gceantair Chatagóir A agus i bhfor-chorráit i gCatagóir B a mbeadh an Ghaeilge á labhairt iontu ag leibhéal níos feidhmiúla ná mar atá i réim faoi láthair sa dátheangachas dealaitheach. Sa dátheangachas dealaitheach a bhfuil taithí ag na pobail Ghaeltachta air bíonn an Béarla éigeantach agus ceannasach agus bíonn an Ghaeilge roghnach agus tánaisteach.

Míbhuntáiste le Beartas Féideartha 3: Dúshláin mhóra a bheadh i gceist le feidhmiú mholtaí an SCT, ó thaobh an phobail agus an Státchórais de.

4.2.4 Beartas Féideartha 4

Beartas Féideartha 4: Go gcuirfeadh an Stát Coimisiún gearrthréimhseach fiosrúcháin ar bun a d'fhéachfadh le cúig phríomhcheist a fhreagairt:

1. Cén fhís reatha atá Stát na hÉireann maidir leis an nGaeilge dhúchais?
2. Cé na gnéithe de mholtaí an SCT nach bhfuil an Státchóras i bhfách leo?
3. Cén fáth nach bhfuil an Státchóras i bhfách leis na moltaí áirithe sin agus go deimhin le beartais fhéideartha eile i leith na Gaeltachta?
4. Cé na beartais, mar sin, i leith na Gaeltachta a mbeadh an Státchóras i bhfách leo?
5. Céard is cionsiocair leis an tsiléigeacht sa Státchóras maidir le cur i bhfeidhm na *Straitéise 20 Bliain don Ghaeilge* trí chéile?²

Buntáiste le Beartas Féideartha 4: Cleachtais níos soiléire agus níos ionraice i leith na Gaeltachta sa chaoi is go dtuigfeadh an pobal ansin cén bonn tuisceana a bhfuil tacaíocht an Státchórais fréamhaithe ann.

Míbhuntáiste le Beartas Féideartha 4: Is col le stát nua-aoiseach liobrálach daonlathach a fheidhmíonn i margadh oscailte a bheith luaite le fíis, beartas ná idirghabháil nach bhfuil ag teacht le claonadh sóisialta an mhargaidh, go háirithe i gcás an mhionlachais. De réir nádúir, is minic a théann an bainistiú teanga ar son mionlaigh teanga in aghaidh claontaí seanbhunaithe. Bíonn coimhlint inmheánach, mar sin, le sárú, fiú ag na stáit nua-aoiseacha atá fabhrach do mhionteangacha, sular féidir bonn fóinteach a chur faoi idirghabhálacha oifigiúla stáit ar son an mhionlaigh teanga.

² Maíonn Ó Giollagáin (2011a, 2014a agus 2014b) gur cur chuige a fheileann cainteoirí dara teanga atá i mbeartais na *Straitéise 20 Bliain don Ghaeilge* agus *Acht na Gaeltachta 2012*, ach ní léir go nuige seo dul chun cinn suntasach i réimse T2 na Gaeilge ach oiread, in ainneoin go gcuimsíonn an réimse taighde T2 dúshláin mhionteanga nach bhfuil chomh hógair céanna le leochaileacht mionteanga dúchais, .i. T1 na Gaeltachta.

4.2.5 Beartas Féideartha 5

Beartas Féideartha 5: Cur chuige éigeandála mionteanga a chur i bhfeidhm a dhíreodh acmhainní straitéiseacha institiúideacha ar shealbhú na Gaeilge i dteaghlaigh agus i scoileanna. Bonn oideachais a chothú a chuideodh le daltaí, agus a dtuismitheoirí, a bheadh ag iarraidh go dtiocfadh forás oideachais agus pearsanta ar chainteoirí dúchais Gaeilge de réir slat tomhais atá inchurtha le forbairt acadúil príomhtheanga. Is dóigh gurbh fheiliúnaí an cúram práinneach seo a bhronnadh ar Choimisiún Éigeandála ag an tráth seo. Ba iad na príomhchúraimí a bhronnfaí ar an gCoimisiún seo (a) croírimsí feidhmiúla a aithint agus a cheapadh a thabharfadh bonn níos fóintí do phobal Gaeilge na Gaeltachta agus (b) beartais chomhoibríocha agus ghréasánacha a mhúnlú agus a chur i bhfeidhm a bheadh chun leas na féiniúlachta Gaeilge. Níor mhór don Choimisiún aghaidh a thabhairt ar straitéis shamhlaíoch a chothódh beartais fhóinteacha i gcás na réimsí pleanála a bhaineann le teaghlaigh, le pobal limistéarach agus le forais an phobail Ghaeilge. Is feidhm chomhordaitheach mar sin a bheadh le tairmligean chuig an gCoimisiún a mbeadh dualgas air nasc a chothú idir an pobal agus na daoine a bhfuil cumhacht fheidhmíochta acu beartú i leigheas éigeandáil teanga na Gaeltachta agus ar son na ndaoine a dteastaíonn uathu go mairfidh an Ghaeilge sa Ghaeltacht mar fhéiniúlacht bheo shoch-chultúrtha. Is inmholta go n-aithneodh an Coimisiún an spriocphobal teanga atá ann agus go roinnfeadh sé comhairle, cúnaimh agus seirbhísí tacaíochta orthu a bheadh fréamhaithe i straitéis inmharthana, .i. Straitéis Éigeandála Teanga i gcás dhúshláin reatha na Gaeltachta. Bheadh comhdhéanamh an Choimisiúin seo criticiúil d'acmhainn an Choimisiúin feidhmiú in aghaidh na héigeandála atá á leathadh sa Ghaeltacht. Ba cheart go gceapfaí an Coimisiún ar bhonn iarratais i measc daoine a bheadh in ann na critéir seo a leanas a shásamh:

1. Tuisceant ar an mionteangachas agus ar straitéisí pleanála teanga ar son pobail mhionteanga
2. Acmhainn maidir le ceannaireacht a thabhairt don phobal agus spéis an phobail a chothú sna beartais tacaíochta, .i. go mbeadh na coimisinéirí ag cothú rannpháirtíocht an phobail sa Straitéis Éigeandála
3. Scil maidir le haiseolas a thabhairt don Rialtas agus don Státchóras ar dhul chun cinn bheartais an choimisiúin agus straitéis an choimisiúin a chomhordú le straitéisí eile tacaíochta atá ag an Rialtas agus ag an Státchóras atá chun leas na Gaeilge.

Buntáiste le Beartas Féideartha 5: Léireodh an cur chuige seo soiléire maidir le polasaí Gaeltachta an Stáit agus mhothódh tuismitheoirí Gaelacha na Gaeltachta go mbeadh an Státchóras agus a chuid foras ag tacú leo siúd atá ar a ndícheall cainteoirí dúchais Gaeilge a thógáil agus a thabhairt chun aibíochta sa dúchas sin.

Míbhuntáiste le Beartas Féideartha 5: Dúshláin mhóra a bheadh i gceist le feidhmiú na moltaí seo, ó thaobh an teaghlaigh, an phobail agus an Státchórais de. Bheadh ar an Státchóras cur chuige eile comhlántach a cheapadh a bheadh ag díriú ar riachtanais cainteoirí Gaeilge T2 a bhfuil cónaí orthu i limistéir Ghaeltachta. Is léir go bhfuil drogall stairiúil ar an Státchóras géilleadh go bhfuil riachtanais idirdhealaitheacha ag cainteoirí Gaeilge T1 agus cainteoirí Gaeilge T2 sa Ghaeltacht. Theastódh athbhreithniú ó bhonn (in ainneoin na *Straitéise 20 Bliain don Ghaeilge agus Acht na Gaeltachta 2012*) ar chur chuige an Státchórais sa Ghaeltacht le Polasaí Éigeandála teanga a chur i bhfeidhm sa Ghaeltacht.

NODA

ICD *Iniúchadh ar an gCumas Dátheangach: An sealbhú teanga i measc ghlúin óg na Gaeltachta.*

SCT *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht.*

TAGAIRTÍ AGUS LEABHARLIOSTA

An Roinn Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta (2014) ‘An Próiseas Pleanála Teanga’ <http://www.ahg.gov.ie/ie/Straiteis20BliaindonGhaeilge2010-2030/AnProiseasPleanalaTeanga/> [aimsithe 12 Aibreán 2015].

An Roinn Oideachais agus Scileanna (2015a) *Athbhreithniú ar an Oideachas sa Ghaeltacht: Athbhreithniú ar an Litríocht Náisiúnta*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.

An Roinn Oideachais agus Scileanna (2015b) *Soláthar Scoile i Limistéir Pleanála Teanga Ghaeltachta: Soláthar Reatha agus Éileamh Amach Anseo*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.

An Roinn Oideachais agus Scileanna (2015c) *Soláthar Oideachais trí Mhionteangacha: Athbhreithniú ar Thaighde Idirnáisiúnta*. Coimisiúnaithe ag an gComhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta (COGG). Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.

An Roinn Oideachais agus Scileanna (2015d) *Tuarascáil ar an Soláthar Oideachais trí mheán na Gaeilge i Scoileanna Gaeltachta: Cás Staidéir Bunscoile agus Iar-Bhunscoile*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.

Crystal, D. (2000) *Language Death*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Fiontar – Ó Flatharta, P., Nic Pháidín, C., Williams, C., Grin, F., Bianco, J. L. & Nic Cárthaigh, A. (2009) *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge: Arna hullmhú don Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta*. BÁC: Fiontar, Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath.
- Fishman, J. A. (1989) *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Fishman, J. A. (1991) *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Hagège, C. (2011) *On the Death and Life of Languages*. Páras: Editions Odile Jacob Book.
- Hindley, R. (1990) *The Death of the Irish Language: A qualified obituary*. Londain: Routledge.
- Mac Donnacha, S. (2013) ‘An Ghaeltacht i 2013: I ndeireadh na feide’. In *Comhar Márta*: 10-11, bunaithe ar pháipéar a tugadh ag: Tóstal na Gaeilge 2013, Baile Átha Cliath, 16 Feabhra 2013.
- Mac Donnacha, S. (2014) ‘The death of a language’. In *The Dublin Review of Books* 50, Feabhra 2014: <http://www.dr.ie/essays/the-death-of-a-language>.
- Ó Curnáin, B. (2009) ‘Mionteangú na Gaeilge’. In Ó Catháin, B. (eag.) *Sochtheangeolaíocht na Gaeilge: Léachtaí Cholm Cille* 39. Má Nuad: An Sagart. 90–153.
- Ó Flatharta, P. (2007) *Struchtúr Oideachais na Gaeltachta*. BÁC: An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.
- Ó Giollagáin, C. (2011a) ‘Breac-chríocha na heitnitheangeolaíochta agus an forás oideachais sa mhionteanga’. *Comhar Bealtaine* 71 (5). 5–9.
- Ó Giollagáin, C. (2014a) ‘Unfirm Ground: a Re-assessment of Language Policy in Ireland since Independence’. *Language Problems and Language Planning* 38 (1): 19–41.
- Ó Giollagáin, C. (2014b) ‘From Revivalist to Undertaker: New developments in official policies and attitudes to Ireland’s ‘First Language’. *Language Problems and Language Planning* 38 (2): 101–127.
- Ó Giollagáin, C., Mac Donnacha, S., Ní Chualáin, F., Ní Shéaghda, A. & O’Brien, M. (SCT 2007a) *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: Príomhthátaí agus moltaí*. BÁC: Oifig an tSoláthair.
- Ó Giollagáin, C., Mac Donnacha, S., Ní Chualáin, F., Ní Shéaghda, A. & O’Brien, M. (SCT 2007b) *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: Tuarascáil chríochnaitheach*. BÁC: Oifig an tSoláthair.
- Ostler, N. (eag.) (1998) *Endangered Languages – What Role for the Specialist? Proceedings of the Second FEL Conference*. Bath: Foundation of Endangered Languages.
- Péterváry, T., Ó Curnáin, B., Ó Giollagáin, C. agus Sheahan, J. (2014) *Iniúchadh ar an gCumas Dátheangach: An sealbhú teanga i measc ghlúin óg na Gaeltachta* (ICD). BÁC: An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.
- Rialtas na hÉireann. (2002) *Coimisiún na Gaeltachta: Tuarascáil*. BÁC: Oifig an tSoláthair.
- Rialtas na hÉireann (2010) *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010 – 2030*. BÁC: Oifig an tSoláthair.
- Rialtas na hÉireann (2012) *Acht na Gaeltachta 2012*. BÁC: Oifig an tSoláthair.
- Valiquette, H. (1998) ‘Community, professionals, and language preservation: First things first’. In Ostler, N. (eag.) 107–112.
- Yamamoto, A. (1998) ‘Retrospect and prospect for emerging language communities’. In Ostler, N. (eag.). 113–120.

